

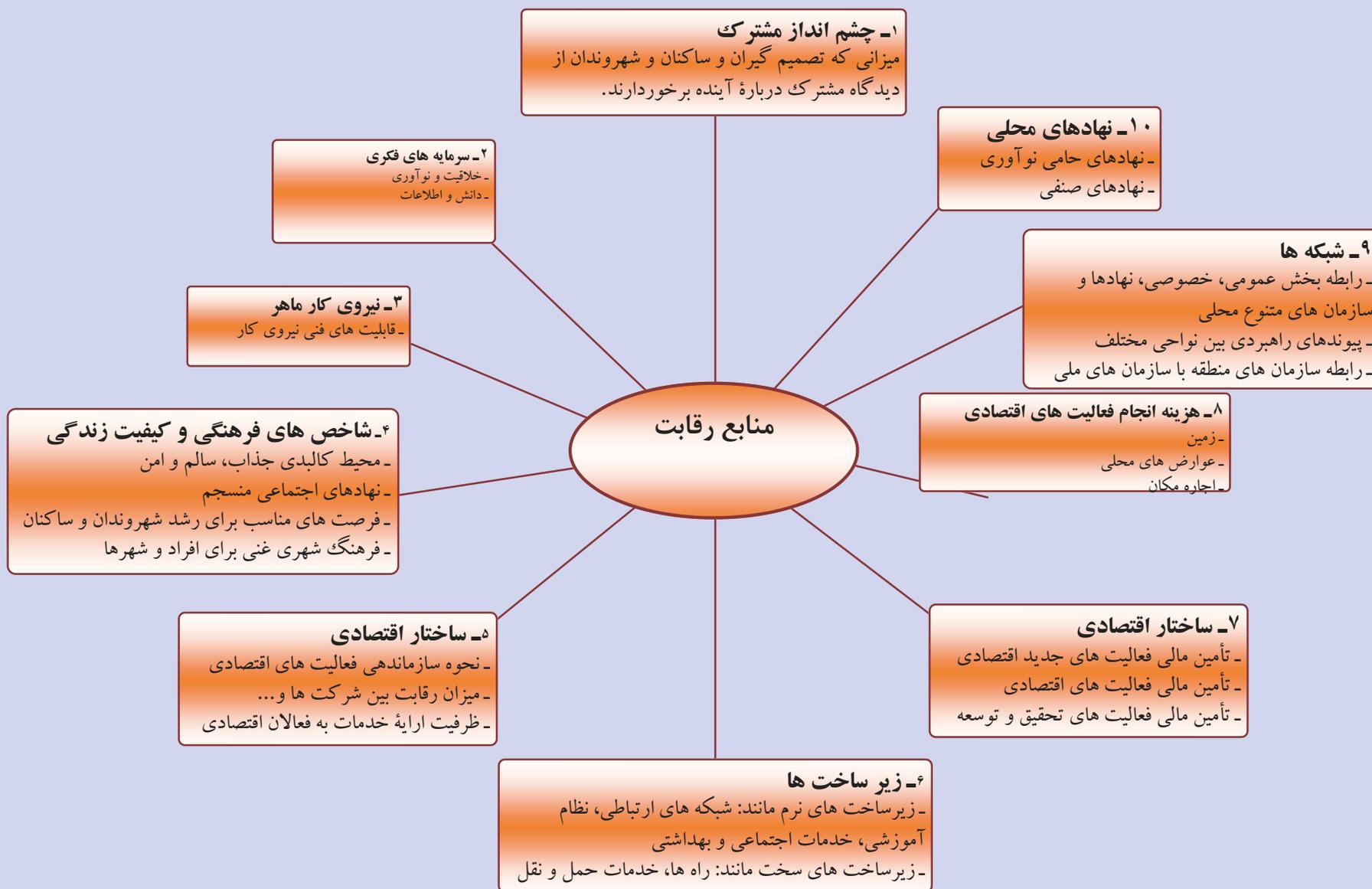
دانشگاه کاشان -

لزوم آینده پژوهی

اهمیت آینده پژوهی در تعیین سرنوشت اقتصادی و اجتماعی و کالبدی شهرها و مناطق به گونه ای است که می توان آن را به مثابه قلب برنامه ریزی شهری و منطقه ای دانست.

در وضعیت کنونی و با وجود رقابت شدید شهرها و مناطق که بر سر کسب سهم بیشتری از امکانات، ثروت و استعدادهای درخشان و سرمایه های فکری صورت می گیرد، آینده پژوهی برای شهرها و نواحی نه تنها یک انتخاب بلکه به یک ضرورت بدل شده است.

منابع رقابت

جایگاه ناحیه شمال و شمال غربی استان اصفهان

ناحیه شمال و شمال غربی استان اصفهان به عنوان منطقه‌ای تاریخ‌ساز، فرهنگ گستر و تمدن پرور خاستگاه فرهنگ و تمدن بشری در فلات مرکزی ایران است.

پویایی و برتری این ناحیه در عرصه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در دوره‌های مختلف تاریخی خاصه در عصر شکوفایی تمدن اسلامی، نشانه، روشنی از عزم مردم این دیار برای تعیین آینده‌خویش بوده است.

این ناحیه بستر ظهور و بالندگی شخصیت‌های علمی و فرهنگی است که نمی‌توان تأثیر آنان را در شکل‌گیری و جهت‌یابی جریان‌های تاریخی - فرهنگی، سیاسی - فرهنگی و اجتماعی نادیده انگاشت.

امروز هم قابلیت‌های برجسته این ناحیه از غنای تاریخی و اعتقاد مردم به ارزش‌های اصیل مکتب اهل بیت گرفته تا وجود چهره‌های برجسته فرهنگی، علمی و ادبی، جاذبه‌های متنوع گردشگری، مناظر زیبای طبیعی و تنوع آب و هوایی، موقعیت جغرافیایی ناحیه در مسیر ارتباطی شمال به جنوب، وجود مراکز متنوع آموزش عالی و چندین دهه تجربه صنعتی، زمینه مناسبی را برای رسیدن این ناحیه به جایگاه منطقه‌ای مؤثر، توانمند در سطح ملی و بین‌المللی فراهم آورده است.

توپوگرافی

- ناحیه شمال و شمال غرب استان اصفهان از ۶ شهرستان تشکیل گردیده است.
- از نظر توپوگرافی ناحیه مورد مطالعه به دو بخش کوهستانی و مرتفع ، جلگه و دشت تقسیم می گردد.
- قسمت عمده ارتفاعات در غرب و جنوب ناحیه به صورت نواری از شمال غرب به سمت جنوب شرق امتداد داشته و حداکثر ارتفاع در ناحیه ۳۸۹۵ متر و در غرب ناحیه و حداقل آن در حدود ۸۰۰ متر در شرق و شمال در نواحی دشتی وجود دارد.
- این تنوع ارتفاعی باعث پدید آمدن تنوع طبیعی و به تبع آن تنوع توزیع جمعیتی می شود .

تقسیم بندی اقلیمی

- بر اساس تقسیم بندی اقلیمی قسمت های شرق - شمال شرق - شمال و مرکز ناحیه دارای آب و هوای گرم و خشک بیابانی است و قسمت های غربی و در نواحی کوهستانی ناحیه آب و هوای نیمه خشک و سرد حاکم می باشد .
- با توجه به وضعیت توپوگرافی و اقلیمی ناحیه شرایط همگن و یکنواختی برای استقرار مراکز جمعیتی و سکونت در سطح ناحیه وجود ندارد و اکثر سکونتگاهها و مراکز استقرار جمعیت در آن بخش از ناحیه محدود گردیده اند که منابع آب و خاک کافی در دسترس آنها قرار دارد .
- منابع تأمین کننده آب ناحیه عمدتاً سفره های آب زیرزمینی هستند که به صورت چاهها و قنات ها و یا چشمه ها مورد استفاده قرار می گیرند .
- تنوع جغرافیایی - طبیعی توزیع نامتناسب جمعیتی را به دنبال داشته است بطوری که ۶/۸۶ درصد جمعیت ناحیه در دشت ها و فقط ۴/۱۳ درصد جمعیت ناحیه در کوهستان ها و پایکوه ها زندگی می کنند

پراکنش جمعیت

- پراکنش کمتر جمعیت در نواحی کوهستان و عدم شکل گیری نقاط بزرگ جمعیتی در این نواحی ناشی از محدودیت های این مناطق برای زیست و توسعه است.

- از جمله این محدودیت ها می توان به محدودیت اراضی کشاورزی، محدودیت منابع آب، نبود راههای ارتباطی مناسب اشاره نمود. پراکنش نقاط جمعیتی اگر چه در مقیاس کلان از شرایط اقلیمی و جغرافیایی پیروی می نماید ولی در مقیاس کوچک و خرد عوامل سیاسی - اقتصادی، خدماتی و فرهنگی نیز بر پراکنش جمعیت در ناحیه مؤثر می باشند.

بررسی تراکم جمعیت در ناحیه (نفر در کیلومتر مربع) نشانگر تراکم بیشتر در واحد سطح شهرستان کاشان نسبت به دیگر شهرستان های ناحیه می باشد. شهرستان نائین با تراکم ۶/۱ درصد کمترین تراکم را در ناحیه دارا می

باشد.

استقرار جمعیت

نواحی با استعداد زیاد برای استقرار جمعیت و فعالیت عمدتاً در قسمت‌ها غرب ناحیه به صورت یک نوار پهن از شمال غرب به سمت جنوب شرق امتداد یافته اند.

این اراضی را عمدتاً دشت‌ها و جلگه‌های دارای منابع آب و خاک حاصلخیز تشکیل می‌دهند. همچنین مناطقی نیز به صورت پراکنده در جنوب شرق و شرق ناحیه مشاهده می‌گردند.

قابلیت های زیست محیطی

آنچه که در خصوص در محدوده ناحیه به چشم می خورد وجود عناصر همگنی است که ابتدا به ساکن حلقه های ناپیوسته ای از جاذبه ها و قابلیت های زیست محیطی و تفریحی - تفرجی را شکل می دهند . کویر ، نواحی کوهستانی و حد فاصل این دو ، دشت ها ، عناصر اصلی و همسان طبیعت محدوده مورد نظر را تشکیل می دهند . هر کدام از این عناصر متناسب با اجزاء و جزئیات از نظر بصری با عناصر همترازو همسان خود قابل تفکیک بوده و از هویت مستقل برخوردار است . به این ترتیب به نوعی تباین فضایی نسبی از نظر موقعیت نواحی با ارزش زیست محیطی و منظر طبیعی در محدوده مورد نظر خواهیم رسید .

اقتصاد

تفاوت های چشمگیر نیز میان سهم شاغلان بخش در سطح شهرستان های مختلف ناحیه به چشم می خورد . در شهرستان کاشان قاطعیت سهم شاغلان بخش صنعت بسیار بیشتر است.

ناحیه در زمره معدود نواحی کشور است که طی دهه های اخیر فعالیت های کشاورزی آن همواره تحت الشعاع فعالیت دیگر بخش های اقتصادی قرار داشته است . نکته جالب توجه در مورد شاغلان بخش کشاورزی ناحیه آن است که کاهش سهم آنها با کاهش تعداد مطلق آنها نیز توأم بوده است.

علیرغم افزایش سهم مداوم بخش خدمات در میان شاغلان ناحیه طی دوره های مختلف آماری و افزایش چشمگیر آن و وزن اقتصادی آن ، به سبب غالب بودن نقش بخش های صنعت و کشاورزی ، بخش خدمات همواره در سایه این دو بخش قرار داشته و در تناسب با آنها رشد یافته است .

- در ناحیه بخش خدمات از رشد قابل ملاحظه ای طی دهه های اخیر برخوردار

بوده است .

اقتصاد

طی دو دهه گذشته علیرغم فراز و فرودهایی که در تعداد و سهم شاغلین بخش های مختلف ناحیه صورت گرفته نتیجه نهایی حاکی از کاهش سهم نسبی بخش کشاورزی توأم با کاهش تعداد مطلق شاغلین بخش ، کاهش سهم نسبی شاغلین بخش صنعت همراه با افزایش تعداد مطلق شاغلین بخش ، و افزایش سهم نسبی شاغلین بخش خدمات همراه با افزایش تعداد مطلق شاغلین بخش بوده است . این روند کلی از طنین یکسانی در تمامی شهرستان های ناحیه برخوردار نبوده است .

تحلیل کلی ناحیه

ناحیه متشکل از ۵ شهرستان است که در بسیاری از وجوه طبیعی ، اقتصادی ، اجتماعی از همگنی و مشابهت زیادی برخوردارند.

اگرچه وضعیت شهرستان کاشان تا حدود زیادی از بقیه شهرستان ها متفاوت است ولی در مورد دیگر شهرستان ها مواردی چون پایین بودن نرخ رشد جمعیت و عدم توانایی شهرستان ها در حفظ جمعیت طبیعی ، مهاجرفرستی شدید روستایی ، نسبت شهرنشینی و میزان باسوادی و میزان برخورداری هر یک از شهرستان ها در زمینه جمعیت ، اشتغال ، آموزش ، بهداشت و درمان ، آب و کشاورزی ، صنعت و معدن ... این همگنی و مشابهت به خوبی مشاهده می شود .

۳- هوشمند

هریک از شهرستان ها دارای یک مرکز شهرستان است که این شهرها طی ادوار مختلف از طریق ارتباط ارگانیک با پس کرانه های روستایی از موقعیت یک منطقه مرکزی برخوردار شده است.

این ارتباط در گذشته به واسطه نقش عملکردی منطقه به عنوان محلی برای مبادله محصول و ارائه خدمات از کارایی خوبی برخوردار بوده ولی امروزه با توجه به تغییر شرایط اقتصادی و قوانین حاکم بر روابط اقتصادی و جهت گیری خاص توسعه ای در جهت قطبی شدن بعضی از شهرها که از دهه های قبل از انقلاب آغاز شده بود، این تعادل و توازن تا حدود زیادی بهم خورده است .

تحلیل کلی ناحیه

اگرچه مرکز شهرستانها همچنان از نقش مرکزی خود در سطح شهرستان برخوردارند، ولی از یکسو موقعیت و اهمیت خود را در نظام بالاتر ناحیه و ملی از دست داده اند و از سوی دیگر با مهاجرت وسیع روستاییان نظام حمایت گر پس کرانه ای خود را از دست داده و با پشتوانه های ضعیف اقتصادی روبرو می شوند.

این ضعف در نقش و عملکرد آنها حال حکایت از عدم حمایت های کافی برنامه ریزی های ملی دارد که شهرهای ناحیه را در به شهرهای کوچک و ضعیف در سطح نظام ملی بدل کرده است.

تحلیل کلی ناحیه

در سطح ناحیه شهر بزرگ کاشان با جمعیت ۳۰۰ هزار نفری وجود دارد که توانسته است تا حدودی در سطح بندی نظام ملی، جایگاه روشن تری به دست آورد. کاشان بر خلاف دیگر شهرستان ها از رتبه بالاتری در زمینه بهره مندی از شاخص های اجتماعی و اقتصادی توسعه برخوردار است.

باید توجه داشت که علیرغم نسبت بالای شهرنشینی، باسواد و اشتغال و تمرکز شدید عملکردهای تجاری،

خدماتی، صنعتی، آموزشی، گردشگری هنوز از آنچنان قدرت جاذبه که بتواند به عنوان یک قطب اقتصادی و یا یک گزینه جدی در مقابل مرکز استان (شهر اصفهان) و تهران در سطح ناحیه مطرح باشد برخوردار نیست.

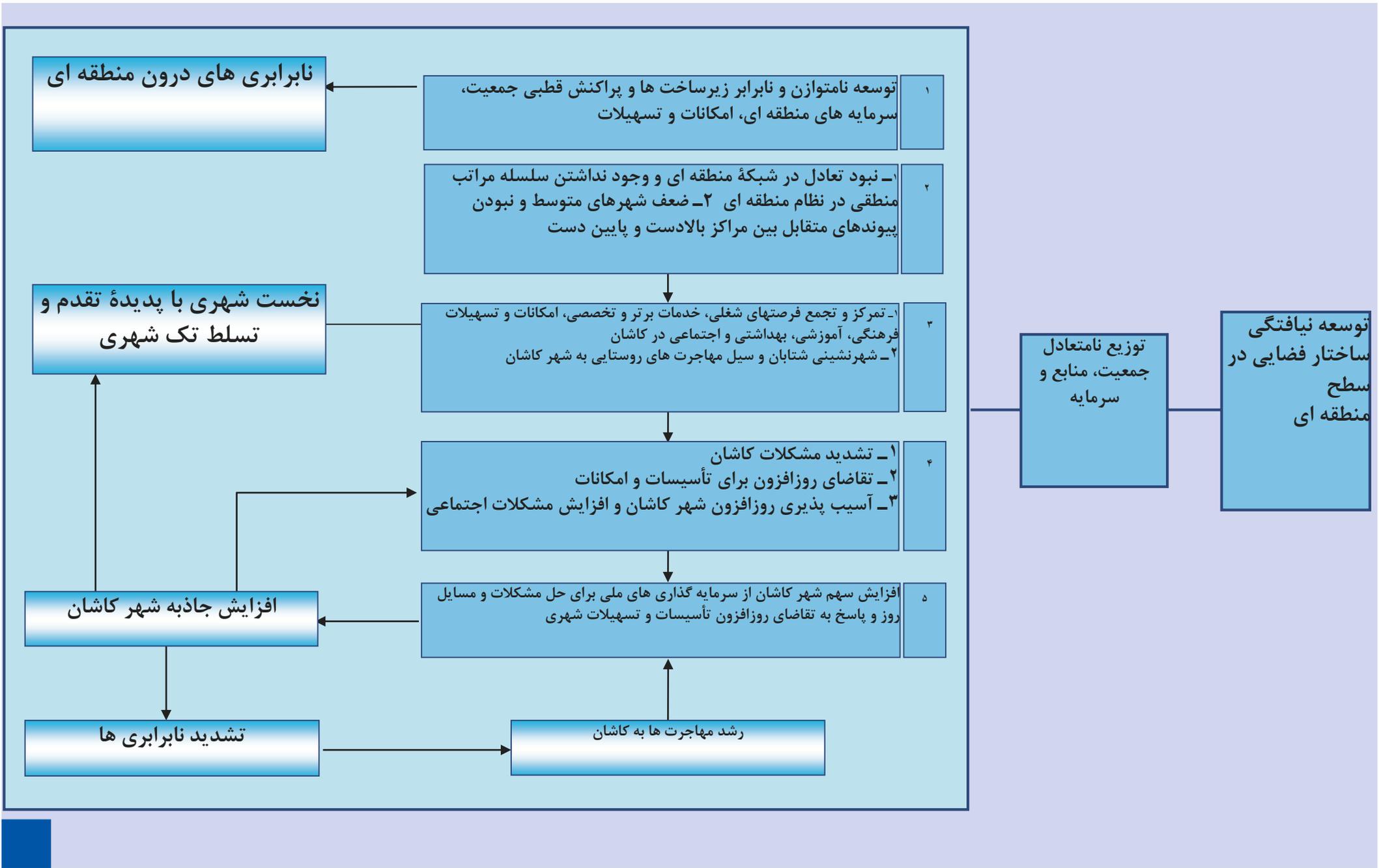
تحلیل کلی ناحیه

نگاهی به شبکه ارتباطات محلی و ناحیه ای نشان می دهد که از یک سو ارتباطات فرعی از روستا ها به مرکز شهرستان ها وجود دارد و از سوی دیگر ارتباطات اصلی بین مراکز شهرستان با مرکز استان اصفهان. هر یک از شهرستان ها با یک ، دو یا سه محور اصلی به شهر کاشان مرکز ناحیه مربوط می شوند . به عبارتی شهر کاشان پیوسته به عنوان قطب قویتر اقتصادی در سطح ناحیه عمل می کرده است.

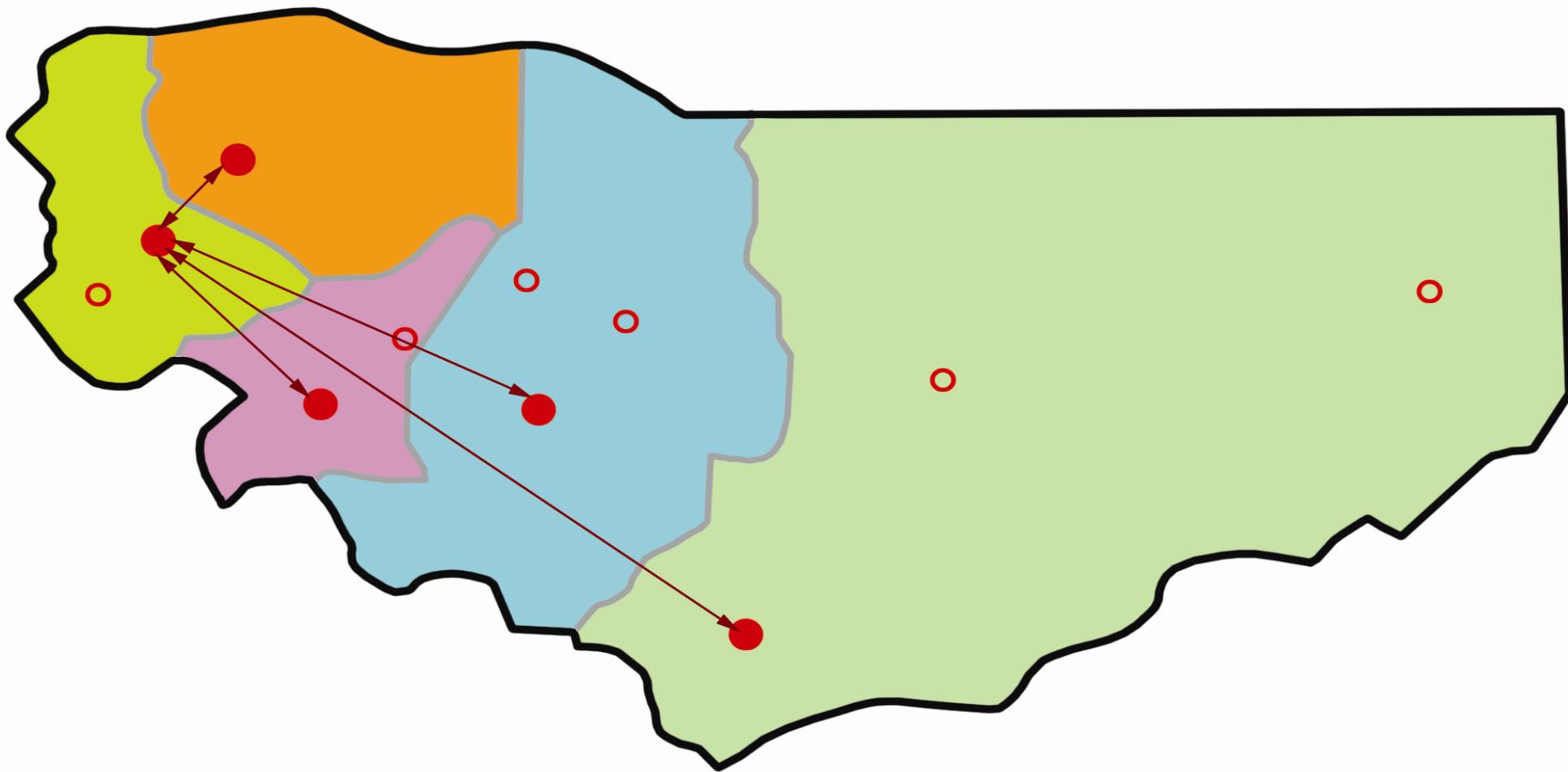
به علت هموزن بودن نسبی تمرکز و ضعف بنیان ها و توانمندی های لازم، هیچ یک از شهرستان ها نتوانسته اند نقش جدی تر و قوی تری در ناحیه ایفا کنند .

تحلیل کلی ناحیه

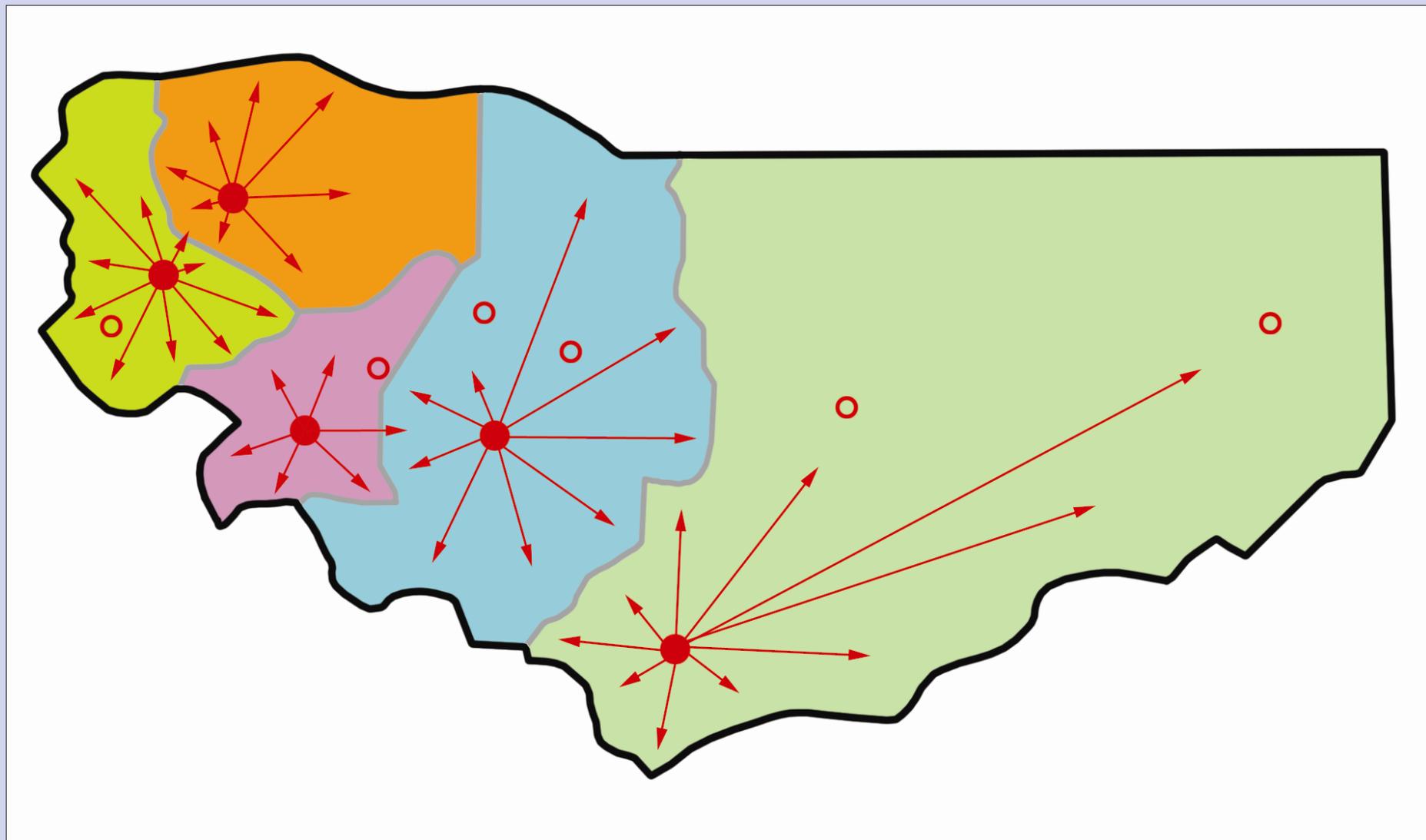
به علت هموزن بودن نسبی تمرکز و ضعف بنیان ها و توانمندی های لازم، هیچ یک از شهرستان ها نتوانسته اند نقش جدی تر و قوی تری در ناحیه ایفا کنند. هر یک از شهرستان ها به صورت یک سیستم مستقل با مرکز استان ارتباط برقرار می کند، البته باید در اینجا برای شهر کاشان قائل شد، زیرا کاشان از حیطة نفوذ و تأثیرگذاری فراتر از محدوده شهرستان برخوردار می باشد. به عبارتی از تمرکز نسبتاً بالایی در سطح ناحیه برخوردار است.

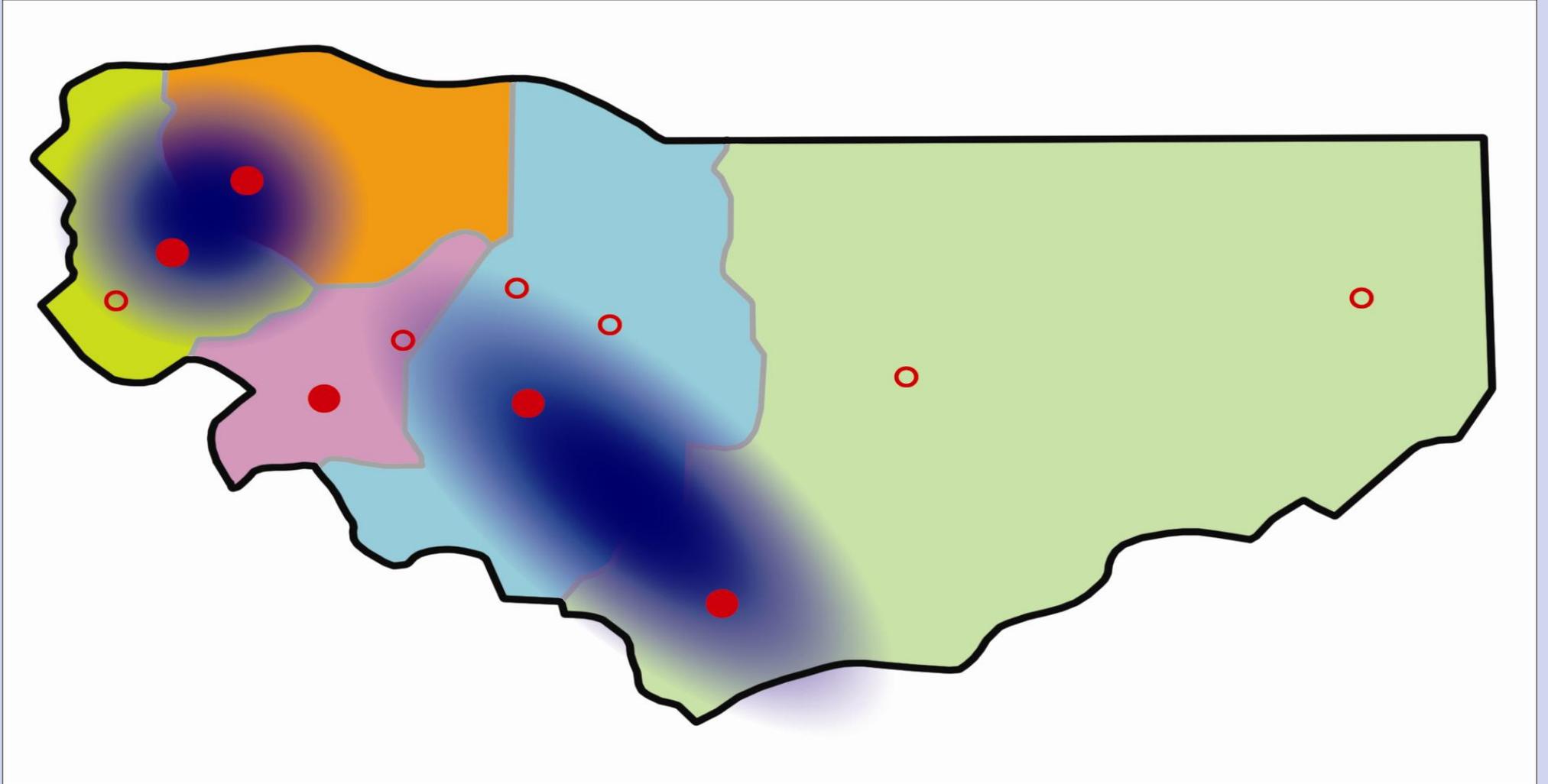
سناریوی اول

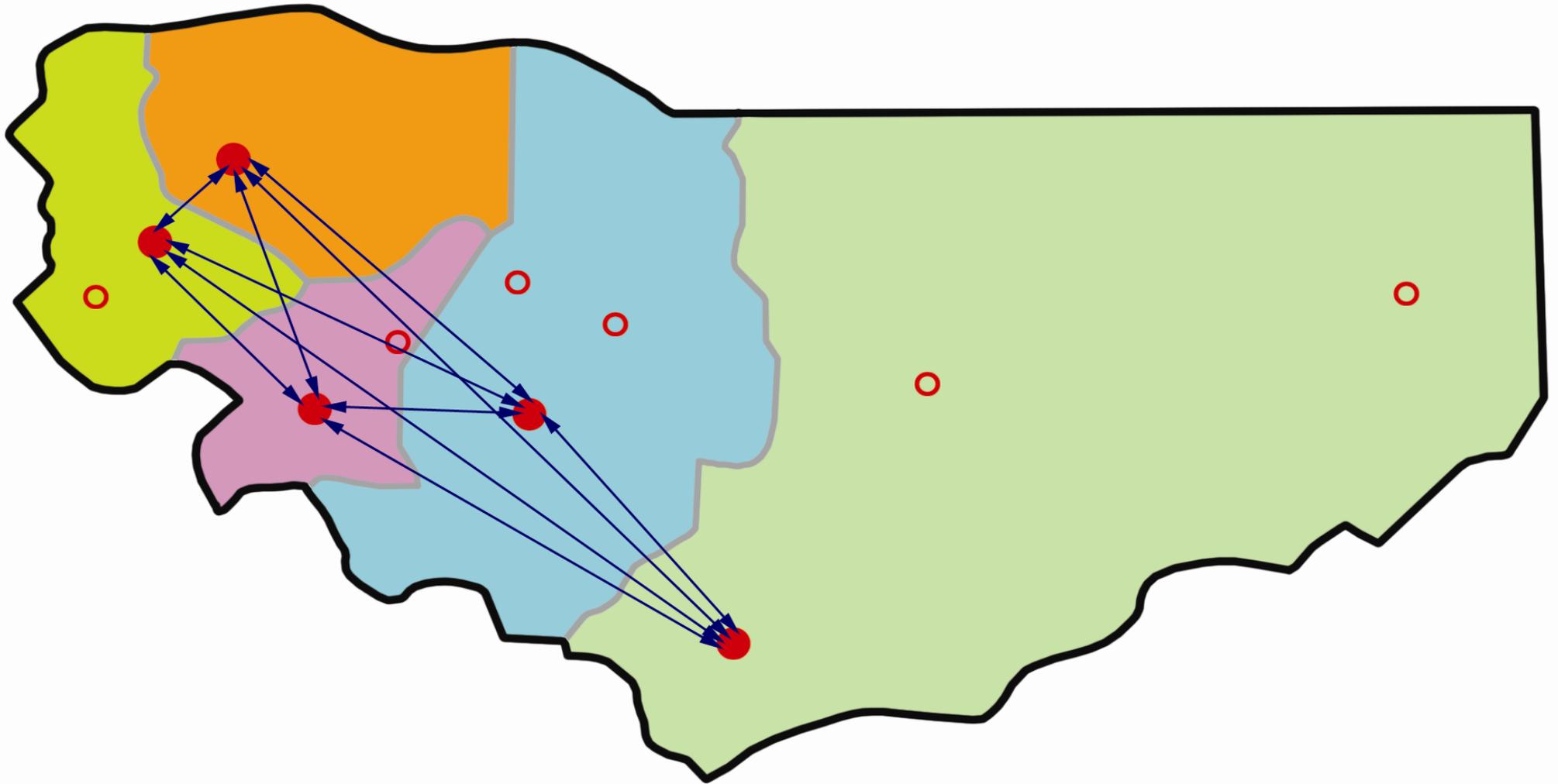
سناریوی دوم

سناریوی سوم

سناریوی چهارم

بنیاد آینده ناحیه

بنیاد چشم انداز ناحیه بر جهت گیری عملکردی ناحیه و تشکیل یک کل منسجم با ارتباطات درونی گسترده و توجه به وزن فعلی قابل توجه شهر کاشان است.

مدل توسعه ناحیه شمال و شمال غرب استان اصفهان در آینده باید محدوده همگن طبیعی و جغرافیایی را به سوی هم پیوندی اقتصادی و عملکردی سوق دهد تا از این بابت به منطقه انسجام دست یابد.

هم اکنون علایم ضعیف چنین وضعیتی به طور خود به خودی در سطح ناحیه مشاهده می گردد. ناحیه در طول گسترش یافته

بنیاد آینده ناحیه

محور ارتباط ملی می تواند نقش تعیین کننده ای در رشد موقعیت شهرهای مستقر در این محور ایفا خواهد کرد. . .
نگاهی به وضعیت سکونتگاه هایی که در حاشیه این محور و بر روی این محور بوده اند نیز نشان می دهد که در طی سال های اخیر از ثبات جمعیتی بیشتری برخوردار بوده و رشدنسبتاً مطلوبی را طی کرده اند. عمده تمرکز جمعیت و فعالیت های اقتصادی و بخش های پر تحرک و پویای ناحیه بر حاشیه همین محور قرار دارد .

نواحی برای استقرار جمعیت

نواحی با استعداد زیاد برای استقرار جمعیت و فعالیت عمدتاً در قسمت‌ها غرب ناحیه به صورت یک نوار پهن از شمال غرب به سمت جنوب شرق امتداد یافته‌اند. این اراضی را عمدتاً دشت‌ها و جلگه‌های دارای منابع آب و خاک حاصلخیز تشکیل می‌دهند این نواحی فقط ۶/۹ درصد مساحت ناحیه را در بر می‌گیرند.

نواحی برای استقرار جمعیت

اراضی دارای استعداد متوسط برای استقرار جمعیت در تمام ناحیه به صورت پراکنده وجود دارند و فقط در بخش شمال ناحیه و شمال شرق ناحیه مشاهده نمی گردند. این اراضی در حدود یک سوم مساحت ناحیه (۴/۳۰ درصد) را تشکیل می دهند. این اراضی مشتمل بر اراضی دارای شیب نسبتاً تند ، نواحی با خطر زلزله نسبتاً بالا ، دشت های کوهستانی و مراتع خوب ، نواحی سیل گیر و مناطق حفاظت شده می باشند. از طرفی نیز در اراضی یاد شده به دلیل محدودیت های برشمرده شده مناسب نمی باشد. در اینجا منظور از فعالیت عمدتاً استقرار صنایع بوده و استفاده تفریحی - فراغتی ، آبخیزداری ، پژوهشی ، علمی و خدماتی می تواند در این اراضی صورت پذیرد.

نواحی برای استقرار جمعیت

اراضی دارای استعداد کم برای استقرار جمعیت و فعالیت در جابجای ناحیه مشاهده می گردند و بیش از نیمی از مساحت ناحیه را بخود اختصاص داده اند (۶۰ درصد) این اراضی مشتمل بر نواحی دارای خطر زلزله با پهنه بالا ، تپه های ماسه ای و شنی ، خاک های شور ، ارتفاعات ، زمین های دارای شیب تند ، مناطق کویری ، مراتع درجه یک و مناطق جنگل کاری شده و دریاچه نمک می باشند . نواحی دارای استعداد کم برای استقرار جمعیت و فعالیت در مناطق غربی در صورت وجود منابع آب و خاک مناسب در ارتفاعات و مناطق دارای خطر زمین لرزه با پهنه بالا امکان فعالیت های خاص وجود دارد . فعالیت های تفریحی - فراغتی و گردشگری از جمله مشخص ترین فعالیت هایی است که در

واحدهای یاد شده انجام پذیر است.

تسهیل روابط درونی ناحیه و ارتقای کار آیی وبازدهی اقتصادی

- تجدید نظر در نظام تقسیم کار اقتصادی - اجتماعی و فضایی ناحیه و اجرای آن

- پالایش و کاهش فشار زیست محیطی و فعالیت های غیر ضروری در مجموعه شهری ضمن حفظ جایگاه و رونق اقتصادی با تکیه بر جایگزینی فعالیت های متناسب شهر کاشان

- تعمیق متعادل سازی نظام اسکان و فعالیت در سطح کل ناحیه با هماهنگی بین منطقه ای در زمینه تصمیم گیری و استفاده از منابع و قابلیت های مشترک در امور توسعه ای و با توجه به دیدگاه های آمایشی

- تعمیق متعادل سازی نظام اسکان و فعالیت در سطح کل ناحیه با هماهنگی بین منطقه ای در زمینه تصمیم گیری و استفاده از منابع و قابلیت های مشترک در امور توسعه ای و با توجه به دیدگاه های آمایشی

- جلب مشارکت سایر شهرستانها در طراحی، سرمایه گذاری و فعالیت های مشترک در زمینه های مختلف به ویژه اقتصادی و زیربنایی برای تأمین منافع مشترک ناحیه ای

- ارتقای سطح درآمد و زندگی روستاییان، توسعه پایدار روستاها و رفع فقر با تقویت زیرساخت های مناسب تولید و تنوع بخشی و گسترش فعالیت های مکمل و اقتصادی به ویژه

صنایع تبدیلی و روستایی و خدماتی نوین